

Gofal Cymdeithasol **Cymru**
Social Care **Wales**

Polisi a deddfwriaeth

Polisi a deddfwriaeth am yr iaith Gymraeg

Cyhoeddwyd gyntaf: 17 September 2024

Diweddariad olaf: 10 October 2024

Lawrlwythwyd y ddogfen hon o gofalcymdeithasol.cymru ac efallai nid hwn yw'r fersiwn diweddaraf.

Ewch i <https://gofalcymdeithasol.cymru/draft-using-welsh-at-work/policy-and-legislation> am y fersiwn diweddaraf.

Yn dilyn deddfwriaeth a datblygiadau mewn polisi iaith, mae angen i ddarparwyr gwasanaethau gymryd camau rhesymol i sicrhau bod ganddyn nhw drefniadau staffio cymesur, priodol a digonol ar waith i ddarparu gwasanaeth gofal dwyieithog.

Mae deddfwriaeth bellach wedi sefydlu Safonau Iaith ar gyfer cyrff cyhoeddus yng Nghymru. Bydd y Safonau Iaith hyn yr un mor berthnasol i gyrff, asiantaethau, cwmnïau a sefydliadau trydydd parti sy'n darparu gwasanaethau gofal ar ran cyrff cyhoeddus fel awdurdodau lleol.

Mae deddfwriaeth a pholisi yng Nghymru yn ei gwneud hi'n ofynnol i wasanaethau Cymraeg mewn gofal cymdeithasol:

- fod o'r un safon ac ar gael mor rhwydd a phrydlon â gwasanaethau Saesneg
- beidio tybio mai Saesneg yw'r iaith ddiodyn wrth ddarparu eu gwasanaethau
- sicrhau nad ydy siaradwyr Cymraeg yn gorfod gofyn am wasanaeth yn Gymraeg.

Dyma rai dolenni defnyddiol am safonau, cynllunio ac ymwybyddiaeth Cymraeg. Mae gwybodaeth hefyd am hawliau, cynlluniau iaith Gymraeg ac arweiniad i gefnogi darparu gwasanaeth dwyieithog.

- [Cymraeg Llywodraeth Cymru](#)
- [Arolygiaeth Gofal Cymru \(CIW\)](#)
- [Comisiynydd y Cymraeg](#)
- [laith.cymru](#).

Beth yw 'Mwy na geiriau'?

'Mwy na geiriau' yw [Fframwaith Strategol Llywodraeth Cymru ar gyfer yr Iaith Gymraeg mewn Iechyd a Gofal Cymdeithasol](#).

Ei nod yw

- sicrhau bod anghenion ieithyddol siaradwyr Cymraeg yn cael eu diwallu
- darparu gwasanaeth Cymraeg i'r rhai sydd ei angen
- dangos bod iaith yn chwarae rhan bwysig o ran ansawdd gofal ac nad yw'n cael ei ystyried yn "ychwanegiad".

Dyma ddull rhagweithiol o ran dewis ac angen iaith yng Nghymru, sy'n rhoi'r cyfrifoldeb dros sicrhau gwasanaethau Cymraeg ar ddarparwyr gwasanaethau, yn hytrach na'r unigolyn sy'n defnyddio'r gwasanaethau.

Mae gan y rhai sy'n siarad Cymraeg a'r rhai nad ydynt yn siarad Cymraeg ran i'w chwarae wrth ddarparu gwasanaethau Cymraeg.

Stori Mari: Mwy na geiriau - More than just words

Ar ôl colli ei thad, Mari Emlyn sy'n siarad yn onest am eu profiad gofal. Mae'r ffilm wedi ei gynhyrchu gan Theatr Bara Caws i Llywodraeth Cymru.

I wylïo'r fideo gydag isdeitlau Cymraeg, cliciwch ar yr opsiwn 'Settings' ar waelod y fideo a dewisiwch ideitlau Cymraeg.

Gweld trawsgrifiad

0:01

Pan gaeth Dad diagnosis o Multiple Systems Atrophy nôl yn 2011,

0:07

mi gaethon byd ni wir ei droi wyneb i waered.

0:10

Mi ro'n ni'n gwybod i ni fynd i golli o, a byd na nhw'n neb yn gallu gwneud.

0:15

Roedd celloedd yr ymennydd sy'n rheoli ei system nerfol yn marw ac yn cau i lawr.

0:20

Oedd yn gyflwr prin iawn, ac yn un erchyll o greulon.

0:25

Wedi i wneud ymchwil i'r cyflwr, oeddem ni'n gwybod i ryw raddau be'i ddisgwyl ar hyd taith.

0:31

Mae'r cerdded yn dod yn anodd.

0:32

Felly roedd rhaid cerdded efo ffon, yna efo ffrâm,

0:36

ac yn y diwedd doedd ei modd i symud o gwbl heb gael cymorth hoist ac yn y blaen.

0:40

Mi roedd e'n gaeth yn ei gorff ei hun, heb allu gwneud dim drosto fo ei hun.

0:45

Yn fuan iawn yn y gwaeledd ni oedd cyfathrebu'n anodd.

0:49

Roedd y cyflwr yn wneud yn amhosib iddo siarad.

0:52

Roedd e'n cymryd ei holl egni i siarad efo ni, ac er bod ni'n barod am hynny,

0:57

roedd e'n hefyd yn erchyll o anodd i weld ond brwydrau cyfathrebu efo ni.

1:01

Un peth wnaethon ni erioed o ystyried ydy bydden ni'n cael anhawsterau ieithyddol.

1:07

Pan ddych chi'n siarad yn eich mamiaith dych chi'n meddwl yn yr un iaith,

1:12

ond mynd yn dechrau'n siarad efo rhywun sy ddim yn medru'r iaith

1:16

yna dych chi'n meddwl yn Gymraeg yn eich pen ac yn cyfieithu ar y pryd i Saesneg yn eich pen cyn ymateb,

1:23

mae'r proses hon yn anodd i berson sy'n holliach heb sôn am rywun sy'n mew'n gwaeledd.

1:28

Pan bod y doctoriaid, nyrsys a gofalwyr Saesneg yn dod i weld a thrin Dad

1:33

o'n i'n gallu gweld yn syth roedd hi'n cymryd gymaint dwywaith o egni o,

1:37

a fo yn aml iawn yn torri i lawr a chrio, ac mi o'n teimlo'n mor rhwystredig.

1:43

A hwn yn peri gymaint o loes sy'n ei weld teulu'n gwybod fod hynny jyst yn ychwanegu lot mawr o boen iddo fo,

1:50

a ni mew'n cyfnod eisoes mor erchyll ohono.

1:55

Er ein bod ni'n sylweddoli nad oes modd i fod meddyg, nyrs a gofalwr fedru siarad Cymraeg,

2:02

oedd ymateb ambell un i rwystredigaeth Dad a ninnau fel teulu'n cwbl yn annerbyniol.

2:09

Fe faswn nhw'n ystyried na chydabod pa mor anodd oedd hyn.

2:15

Roedd hynny yn creu di hon hynod o drist.

2:18

Cwbl gefynnu yn ei wneud wrth geisio ei dyddiau, wythnosau, misoedd ôl ei fywyd e mor hawdd â phosib

2:27

ac oedd gweld yn torri calon oherwydd nad oedd yn gallu cyfathrebu'n hawdd, ond yn fwy na hynny dim ond yn gallu

2:34

gwneud hynny yn yr unig iaith roedd o wedi siarad erioed.

2:38

Pan daeth hi'n amhosib i ni ddallt o gwbl oedd e'n rhaid dod o hyd i beiriant fyddai'n siarad drosto fo.

2:47

Y bwriad oedd mewnbynnu brawddegau ac atebion oedden ni'n meddwl bydda Dad yn ei defnyddio, a'r cwbl byddai'n rhaid i Dad

2:57

wneud oedd pwyso frawddeg a fyddai'r peiriant yn ateb drosto fo.

3:02

Roedd meddwl am hyn yn dorcalonnus, ond o leia', oedd yn galluogi cyfathrebu efo fo.

3:09

Ond yn fwy buan iawn yn y proses o ddod o hyd i beiriant wnaeth yn amlwg

3:16

nad oedd modd cael un oedd yn gweithio drwy gyfrwng y Gymraeg.

3:19

Oedd hyn yn ergyd mawr i ni. Roedden unrhyw un neb i yn union ond wedi siarad Cymraeg yn yr aelwyd erioed

3:29

i ddechrau cyfathrebu mewn iaith estron.

3:33

Roedd ei wyth o wyrion ar y pryd ddim yn gallu siarad Saesneg.

3:39

Felly roedd yn drist iawn. Oedd y salwch yn dwyn popeth oedd e arno fo yn raddol ac i ni ddwyn o oddi wrthon ni,

3:49

ac yn dwyn ein hiaith ni.

3:52

Beth yn brifo fwy na dim oedd nad y swyddogion oedd yn darparu'r adnodd yn deall be' oedd y broblem nai malu o chwaith

4:01

ar yr effaith oedd hyn y gael ar Dad, ar Dad a'r gweddill ohonon ni.

4:08

Y fam wedi rhoi ei holl i sicrhau nad oedd Dad wedi cael unrhyw fath o gam i fyny'r pwynt yma,

4:14

ac roedd hi'n benderfynol o wneud siŵr bod modd cael adnodd oedd yn galluogi ni cyfathrebu trwy'r cyfrwng y Gymraeg.

4:23

Fuon ni'n frwydr am fisoedd. Oedd e'n ychwanegu gymaint o loes a blinder mewn cyfnod oedd eisoes mor anodd.

4:34

Llwyddon ni yn y diwedd sicrhau meddalwedd oedd yn Gymraeg,

4:38

ac er bod ni'n hynod falch roeddwn ni'n hefyd yn drist ac yn flin fod yn rhaid i ni gwffio am rywbeth fel fe fod ar gael.

4:48

Mae gannom i gyd yr hawl i siarad y famiaith yn enwedig ar ein gwely angau.

4:56

Dw i ddim yn disgwyl i bob meddyg, nyrs, gofalydd fynd allan a dysgu'r Gymraeg,

5:02

ond efallai mae'r peth pwysica' ydych fod eich rili'n dallt ac yn ystyried ei fod yn hollbwysig i'r un sydd yn profi gwaeledd

5:12

a'r teulu a'r ffrindiau'n ehangach.

5:15

Allwn i gyfleu faint o wahaniaeth oedd e'n wneud i Dad pan oedd e'n clywed y Gymraeg.

5:22

Mi oeddem ni'n hynod ffodus fod y meddyg y teulu oedd yn dod i weld Dad yn wythnosol,

5:29

ac oedd e'n egluro'r broses diwedd bywyd iddo fo.

5:35

Oedd e wedi dysgu'r iaith ac er nad er yn gwbl rugl,

5:39

oedd e'n gallu cynnal sgwrs ac yn gwneud i dad yn llacio, ac yna fe fod yn troi yn Saesneg i egluro'r proses.

5:47

Allwn i ddim dweud wrthoch chi pa mor amhrisiadwy oedd hyn i Dad ac i ni na.

5:54

Plis, os dych chi'n fyth yn dod ar draws y sefyllfa yma, byddwch yn sensitif,

6:00

hyd yn oed os dych chi ond yn gallu llwyddo dweud ond bach gair yn y Gymraeg mae o wir, wir yn werthfawr i unigolyn.

6:08

Mae fy Nhad farw 2019 wedi blynyddoedd o frwydro,

6:14

ond dyn ni'n trysori'r ffaith iddo fo wedi cael marw fel y Cymro fe oedd erioed.

Beth yw'r 'cynnig rhagweithiol'?

Ystyr 'cynnig rhagweithiol' yw darparu gwasanaeth yn Gymraeg heb i rywun orfod gofyn amdano. Dylai yr un gwasanaethau Cymraeg fod ar gael i ddefnyddwyr ag sydd ar gael yn Saesneg.

Mae cynnig gwasanaethau Cymraeg yn rhagweithiol yn sicrhau bod anghenion pobl yn cael eu deall a'u diwallu, a bod y rhai sy'n defnyddio'r gwasanaethau gofal yn gallu dibynnu ar gael eu trin â'r parch ac urddas maen nhw'n ei haeddu.

Gall peidio â chynnig gwasanaethau Cymraeg yn rhagweithiol arwain at beryglu urddas a pharch pobl.

Sut ydw i'n gallu gwneud cynnig rhagweithiol?